

Divna M. Tričković*
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za orijentalistiku

**O ŽIVOTU U JAPANSKOM I SRPSKOM JEZIKU
– PRILOG ISPITIVANJU KULTURNIH KONCEPATA
I SINONIMA U NASTAVI STRANOG JEZIKA**

Originalni naučni rad
UDC 811.521'37
811.521'374(038)
811.521'374=163.41(038)
811.521'374=111(038)
37.091.31::811.521'243

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2024.15.15.11>

Japanske reči kao što su 生活 *seikatsu*, 人生 *jinsei*, 命 *inochi*, s jedne strane, i 生きる *ikiru*, 住む *sumu*, 暮らす *curasu*, s druge strane, učenicima deluju sinonimne, jer se prevode istim srpskim rečima – *život*, tj. *živeti*, dok na osnovu primera upotrebe vidimo da se njima sasvim drugačije parceliše semantički prostor rezervisan za koncept ŽIVOT u odnosu na srpski, kao i da tu razliku nije lako uočiti iz dostupnih rečnika.¹

Stoga je cilj rada da ukaže na važnost preciziranja semantičke organizacije bliskoznačnica u jednom jeziku, kao i na mogućnost transfera kulturnih vrednosti iz maternjeg u ciljni jezik u procesu učenja. Metodologija uključuje rečničku analizu semantičkih opsega i konotacija ključnih termina vezanih za *život* u japanskom i srpskom, i delom engleskom jeziku, i njihovo kvantitativno poređenje uz pomoć jezičkog korpusa japanskog jezika BCCWJ. Sledi kvalitativna analiza učeničkih eseja nastalih u okviru projekta pod nazivom „Zemlja u kojoj se lako živi”, koja je otkrila da učenici iz Srbije preslikavaju srpske kulturne vrednosti u ciljnom, japanskom jeziku, ponekad na neadekvatan način, kao i da ne uočavaju specifične vrednosti u japanskom.

U zaključku se ističe da je temeljno razumevanje kulturnih koncepata i semantičkog opsega pojedinačnih leksema kojima se oni reprezentuju ključno za efikasnu nastavu stranih jezika.

Ključne reči: etnolingvistika, japanski, jezički korpusi, kulturni koncepti, kulturne vrednosti, lekseme, nastava jezika, semantička analiza, sinonimija, srpski

* Filološki fakultet u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: divna.trickovic@gmail.com; divna.trickovic@fil.bg.ac.rs

¹ Jednostrukim navodnicima su obeležena uobičajena značenja leksema (primer: 生活 '(svakodnevni) život', što je osnovno značenje lekseme po kom se razlikuje od drugih sličnih reči) i primeri upotrebe iz rečnika za srpski i engleski jezik, dok dvostruke navodnike koristimo samo za citate i navode iz japansko-srpskog ili srpsko-japanskog rečnika. Svi prevodi na srpski sa engleskog ili japanskog za koje nije naznačeno drugačije dao je autor ovog rada. Leksemu sa svim njenim značenjima, kao i naziv semantičkog polja, obeležavamo kurzivom, a kao što je uobičajena praksa, kada se govori o širem konceptu, a ne samo o značenju jedne lekseme, dati pojam obeležavamo velikim slovima (primer: leksema *život*; koncept ŽIVOT). Ostale upotrebe navodnika, velikih slova (npr. za pojmovne metafore) i kurziva su u skladu sa uobičajenom praksom.

Za japanski koristimo modifikovanu Hepbernovu (Hepburn) transkripciju.

„Od samog početka krajnji cilj istraživanja [etnolingvistike] bio je da se dopre do ČOVEKA KOJI GOVORI (*homo loquens*), do njegovog načina opažanja i konceptualizacije sveta, do sistema vrednosti kojima se rukovodi, najzad – do njegovog MENTALITETA“ (Bartminjski, 2011: 21).

1. Uvod

Odnos prema spoljnom i unutrašnjem čovekovom svetu može se sagledati preko jezičke (konceptualne) slike sveta, koja se razlikuje od realne objektivne ili enciklopedijske (Popović, 2008: 27). Jezička slika sveta je prema onlajn *Rečniku lingvističkih termina*, Instituta za srpski jezik SANU „jedan od ključnih pojmova lingvokulturologije i kognitivistike, koji se može definisati kao izraz čovekove sposobnosti da oblikuje, strukturise, konceptualizuje sliku stvarnosti u svojoj kulturno-jezičkoj zajednici“.

To je slika koja se usvaja zajedno sa jezikom i koja predstavlja podlogu za jezičko razumevanje, a „proučavajući jezik, lingvokulturolozi polaze od kulture i nastoje, između ostalog, da odgovore na pitanje kako kultura učestvuje u obrazovanju jezičkih koncepata, te u kojim se komponentama leksičkog značenja čuvaju kulturološki nanosi. Istraživači u ovom polju nauke o jeziku segmentiraju celovitu sliku kulture jedne zajednice na pojedinačne predstave, kulturne koncepte, oličene i kumulirane u semantici pojedinačnih reči u leksičkom fondu govornika te zajednice (*Ibid*)“.²

Iz tog razloga se kroz koncepte, i to posebno kulturne koncepte kakav je ŽIVOT, pohranjene u jeziku, može i mora otkrivati jezička slika sveta jednog naroda, a da bi se u tome uspelo, tom prilikom se uzimaju u obzir prošireni elementi jezičke analize (Up. Bartminjski, 2011: 48).

Drugim rečima, karakteristika jezičke slike sveta jeste da je kolektivna i da važi za sve pripadnike date lingvokulture³ – da predstavlja bazičnu arhitekturu, nacrt nosećih zidova i spleta hodnika i prostorija različitih namena poput neke mreže preko koje pojedinačne reči prostiru svoja značenja. Do ovog plana ne možemo da dopremo direktno, već moramo da idemo u obrnutom pravcu – od reči i drugih jezičkih i kulturoloških manifestacija dolazimo da svog kulturno specifičnog tlocrta. Problemi koji nastaju usled nepoznavanja ovog kulturološkog kognitivnog plana se uočavaju u nastavi japanskog jezika u Srbiji, i to kroz dva specifična negativna transfera iz maternjeg srpskog u ciljni, japanski jezik.

² Up. i Ristić & Lazić Konjik, 2020; Ajdačić, 2015.

³ Up. „U svakom prirodnom jeziku odražava se određeni način doživljavanja sveta zajednički za sve nosioce tog jezika. U načinu promišljanja sveta ostvaruje se kolektivna filozofija specifična za svaki jezik (Ristić & Radić-Duginjić, 1999: 15).“

Ovaj rad ima, stoga, za cilj da ukaže na dve stvari: da pri učenju jezika koji su vrlo udaljeni mora pažljivo da se motri na neočigledne razlike među leksemama kojima se imenuju srodni pojmovi, kao i to da pri učenju jezika treba obratiti pažnju i na transfer iz domena koncepata i kulturnih vrednosti, koji ne mora za ciljni jezik biti sasvim odgovarajući, a ni lako uočljiv. Obe situacije biće ilustrovane uz pomoć koncepta ŽIVOT, odnosno leksema kojima se on realizuje u japanskom jeziku u odnosu na srpski.

Što se srpskog jezika tiče, oslanjaćemo se na podatke iz rečnika kao i na rezultate naših izvrsnih kognitivnih etnolingvisti i leksikologa, na prvom mestu na dva rada posvećena upravo konceptu ŽIVOT autorki Lazić Konjik i Milošević (Lazić Konjik, 2015; Lazić Konjik & Milošević, 2013).

Što se japanskog jezika tiče, najpre će metoda biti zasnovana na analizi različitih rečničkih odrednica uz upotrebu velikog onlajn korpusa, sa ciljem da pokažemo (ne)podudaranje leksičke segmentacije semantičkog polja koncepta ŽIVOT u dva jezika preko analize različitih značenja ključnih reči u njima. Potom će uslediti analiza korpusa učeničkih sastava na temu „Zemlja u kojoj se lako živi,”⁴ gde ćemo na osnovu analize jezičke upotrebe učenika japanskog jezika u Srbiji posmatrati transfer aksioloških kvaliteta koncepta ŽIVOT iz srpskog u japanski jezik.

2. Koncept ŽIVOT u srpskoj lingvokulturi

Bez dubljeg razumevanja apstraktnih pojmova kao što je *život*, koji ujedno predstavljaju koncepte date kulture, nije moguće shvatanje ni pojedinačnih reči iz semantičkog polja *života* ni kulture u celini. Uz to, ovo dubinsko sagledavanje dodatno se ističe ukoliko se koncepti jedne kulture posmatraju naspram druge kulture.⁵

Koncepti uobičajeno „nose nazive prema leksičkim jedinicama koje ih sadržinski najadekvatnije predstavljaju (*život*), ali je nesumnjivo da su u jeziku reprezentovani kroz čitav niz leksema koje ulaze u odgovarajuća tvorbeno gnezda” (Lazić Konjik, 2015: 115), čija analiza predstavlja pokušaj rekonstrukcije upravo jezičko-kulturalne slike datog pojma, odnosno tog dela ukupne jezičke slike sveta date lingvokulture. Stoga, metoda etnolingvistike podrazumeva proučavanje značenja reči navedenih u rečnicima i leksikonima, ali i anketa, asocijacija, analiza primera upotrebe, kolokacija i sl. (Dragičević, 2015; Lazić Konjik & Milošević, 2013).

⁴ Reč je o projektu *Sumiyasuikuni-korpus* u okviru kog su u šest zemalja prikupljeni sastavi učenika japanskog jezika na istu temu. U Srbiji su autori sastava studenti japanskog jezika na Filološkom fakultetu. Detaljnije o ovoj temi u poglavlju br. 4.

⁵ Up. „Sa lingvokulturološkog aspekta posebno je zanimljivo poređenje jezičkih slika stvarnosti naroda koji pripadaju kulturama sa naglašenim razlikama, recimo, srpske i japanske” (Popović, 2008: 52).

Na osnovu rečnika i drugih podataka iz literature na srpskom jeziku možemo zaključiti da koncept ŽIVOT u srpskoj jezičkoj kulturi karakteriše primarno ispoljavanje u tri lekseme: imenica *život*, glagol *živeti* i pridev *živ*. Veliko bogatstvo značenja i izvedenica vidi se iz rečnika srpskog jezika (RSANU, RMS6), koja su posebno analizirana u radu Lazić Konjik (2015). Među svima njima, izdvojili bismo sledeća značenja, vezana za sve tri navedene lekseme u srpskom jeziku, zastupljena u svim ili u većini obrađivanih rečnika i radova, u obimu i redom usklađenim sa potrebama ovog rada, odnosno koja su nam bitna za kasnije poređenje sa japanskim jezikom.

Iz RSANU Lazić Konjik (2015: 116-117), između ostalog (ovde dato skraćeno), izdvaja sledeća značenja za leksemu *život*: 1.1 'oblik kretanja i postojanja materije kao živog (za razliku od neživog)'; 1.2 'živo biće, čovek, ljudi'; 2.1 'biološko postojanje živog bića, vremenski period od rođenja do smrti'; 2.2 'smisao postojanja čoveka, suština življenja: *radost, sreća, uživanje*' (isticanje naše); 4. 'vreme od rođenja do smrti, čovek (živo biće) i sve ono što ga okružuje'; 6, 'način, stil življenja, postojanja (koji se po nekoj svojoj osobini izdvaja od uobičajenog)'; 7.2 'svakodnevna primena, praksa' itd.⁶

Glagol *živeti* (prema RMS6) vezuje se sa značenjima: 1. 'biti živ, biti u životu; postojati'; 2.a 'provoditi život; imati uslove za život', 2.b 'slagati se (sa nekim)'; 3. 'održavati se u životu, izdržavati se, zavisti od'; 4. 'stanovati, boraviti, prebivati' itd.

Za pridev *živ* se navode značenja: 1.a. 'koji živi, koji je u životu, supr. mrtav'; 2.a. 'pun života, živahan, neumoran'; b. 'pun pokreta, prometan, bučan'; 3. 'pravi, stvaran, istinski'; 6. 'presan, nekuvan, nepečen' i brojna druga (RMS6). Za ovaj pridev vezuju se u datim rečnicima i značenja 'aktivan', 'koji još postoji' (koji je u upotrebi, koji se čuva) (npr. živ vulkan, živ jezik, živo predanje), kao i 'pokretan', 'jasan', 'bujan' (živ korak, žive oči, živa kosa) i brojna druga vidljiva što iz definicija što iz pratećih primera. Iako su značenja prideva *živ* bitna za razumevanje celokupnog koncepta ŽIVOT u srpskom jeziku, zbog čega ih ovde ukratko i navodimo, ona se zapravo najviše udaljavaju od značenja osnovnih reči koje pripadaju semantičkom polju *život* u japanskom jeziku, a približavaju nekim drugim rečima iz bliskih ali drugačijih

⁶ Brojna metaforička značenja mogu se dovesti u vezu sa *životom*, vidljiva i iz izraza navedenih u rečnicima poput: *staviti život na kocku, ući u javni život* – iz kojih se vidi shvatanje života kao predmeta kojim se može rukovati ili kao prostora u koji se može ulaziti i izlaziti, ali budući da bi nam to značajno proširilo analizu, pojmovna metafora biće ostavljena za neki budući rad. Ovde bismo samo napomenuli da bi se semantičke, leksičke i metaforičke veze sa pojmom-imenicom *život* morale tražiti na mnogo nivoa. Na primer, Klikovac (2004: 121) skreće pažnju na zabeleženo značenje lekseme *staza*: "životni put, ono što se prolazi u životu; način života, postupanja tokom života", kao i na značenje glagola *proći* u izrazu poput *baciti pogled na put kojim smo prošli*, te navodi da „u osnovi tog značenja stoji metafora TEŠKOĆE U ŽIVOTU JESU PREPREKE NA ŽIVOTNOM PUTU" (*Ibid*: 122), čime vidimo prostorno-vremensku relaciju u direktnoj vezi sa konceptom ŽIVOT.

semantičkih polja. Analiza svih tih reči bila bi poželjna, ali bi drastično proširila obim ovog rada, a ne bi bitno doprinela cilju koji smo postavili, zbog čega ćemo se ograničiti prvenstveno na imenicu i glagol.

Pored navedenih značenja u rečniku, koncept ŽIVOT očigledno obuhvata širu sliku, jer je reč o apstraktnom pojmu koji je izazovno (= često nemoguće) definisati, tzv. *indefinibilia*, čije semantičko određivanje važi za specifično naivno znanje o svetu date lingvokulture (Lazić Konjik, 2015: 114). Na osnovu semantičke analize derivata iz tvorbenog gnezda *život* Lazić Konjik (2015: 125) zaključuje kako se za *život* otkrivaju semantička proširenja u odnosu na tradicionalne rečničke definicije u skrivenim konotacijama leksičkog značenja, po čemu se život semantički vezuje za *biološko postojanje, trajanje, brzo kretanje, čoveka, aktivnost, celovitost, vrednost, kvalitet*, odnosno kako se ŽIVOT „u jezičkom saznanju govornika srpskog jezika konceptualizuje kao biološko postojanje koje ima određenu dužinu trajanja (od rođenja do smrti), u vidu stanja ili procesa kroz stalne promene koje se dešavaju subjektu, u vidu celine koja uključuje više raznorodnih elemenata, aktivnosti i dešavanja, sa suštinskim značajem za čoveka“.

U poređenju sa konceptom SMRT, njegovom binarnom opozicijom s kojom je često zajedno analiziran, i vrednosti koje im pripisuju govornici srpskog jezika, dokazuje se izuzetno pozitivan stav prema konceptu ŽIVOT, na aksiološkoj skali „vrednost najvišeg ranga“ (Lazić Konjik, 2015: 124), „pripisujući mu vitalne i hedonističke vrednosti“ (Lazić Konjik & Milošević, 2013: 89), uz konstataciju da se na periferiji značenja mogu uočiti i drugačije, negativne realizacije. Život se dovodi u vezu sa asocijacijama kao što su zdravlje, snaga, ambicija, biti srećan i zdrav itd. (*Ibid*). Tako se navodi da je život „stereotipna predstava po kojoj se u srpskoj kulturi život vrednuje apsolutno pozitivno, kao smisao postojanja čoveka, kao sreća i radost“ (*Ibid*: 97), a za nas je, u tom smislu, interesantno pozitivno vrednovanje koje se vidi iz primera: *Ako on nije znao da živi, neka žive bar drugi* (*Ibid*: 91; up. i Lazić Konjik, 2015: 119) gde se *živeti* izjednačava sa 'uživati u životu', što ćemo kasnije videti i u učeničkim sastavima na japanskom jeziku.

3. Isto a različito – problem pogrešno shvaćene sinonimije na primeru leksema koje znače *život* u japanskom jeziku

3.1. Situacija u srpskoj japanologiji iz perspektive srpskog jezika

Iako srpski leksikografi i leksikolozi imaju svoje shvatanje o leksemi *život* i drugim njoj bliskim leksemama, postavlja se pitanje koliko su sa tim semantičkim aspektima upoznati učenici japanskog jezika u Srbiji kao i na koji način oni mogu pronaći odgovarajući prevodni ekvivalent za lekseme koje su obuhvaćene konceptom ŽIVOT, koji oni doživljavaju kao možda razučenu ali svakako jedinstvenu celinu na osnovu sopstvene lingvokulture.

Naime, ako pogledamo sledeće primere, kao govornici srpskog jezika možemo da se zapitamo da li je isto ili je različito značenje reči *život* prisutno u rečenicama: a) 'Kakav je ovo život?' i b) 'Kakav li je život u inostranstvu?', ili c) 'Ima li života izvan Zemlje?'. Mi možemo da se ne složimo oko toga da li su ilustrovana značenja ista, srodna ili udaljena, i da upoređujemo njihovo mesto i hijerarhiju u rečnicima srpskog jezika, ali kada se navedene rečenice prevedu na japanski jezik, u svima će biti upotrebljena drugačija reč za srpsko *život*: na prvom mestu: a) *なんて人生だ!* *Nante jinsei da!* – 人生 *jinsei* u značenju '(nečiji) život'; zatim b) *海外の生活はどうなんだろう?* *Kaigai no seikatsu wa dou nan darō?* – 生活 *seikatsu* '(svakodnevni) život'; i na kraju c) *地球の外に生物はいるでしょうか?* *Chikyū no soto ni seibutsu wa iru deshōka?* – 生物 *seibutsu* 'živo biće' uz glagol *いる iru* 'postojati'.

Uz to, koncept ŽIVOT, pored date imenice, kao što smo videli, može u srpskom biti izražen i drugim, bliskim rečima, kao što su *živeti* ili *živ*, *živo* i *sl*, i tako dobijamo, na primer, d) 'živ čovek' i e) 'živo meso', ali one takođe u japanskom ne mogu biti prevedene na isti način niti istim rečima: za 'živog čoveka' će se upotrebiti glagol *生きる ikiru* 'koji živi, koji nije mrtav' u atributivnoj funkciji – d) *生きている人 ikiteiru hito*; dok će se za 'živo meso' upotrebiti imenica-prefiks *生 nama* 'sirov, neobrađen' – e) *生肉 namaniku*.

U slučaju glagola *živeti*, lakše je uočiti razliku u značenjima realizovanim u rečenicama poput: f) 'živim u Jagodini', g) 'ljudi ne mogu da žive pod vodom', h) 'žive od njegove plate', ali verovatno već nije potrebno isticati da se svako od ovih značenja srpskog glagola, ilustrovano datim primerima, na japanski prevodi sasvim drugom leksemom: f) *ヤゴディナに住んでいる Yagodina ni sunde iru* – glagolom *住む sumu* 'živeti, stanovati'; g) *人間は水の中では生きられない Ningen wa mizu no naka dewa ikirarenai* – glagolom *生きる ikiru* za koji smo rekli da znači 'živeti' u značenju 'ne biti

mrtav'; h) 彼のお金で暮らしている *Kare no okane de kurashite iru* – glagolom 暮らす *kurasu* 'živeti, stanovati (sa nekim, od nečeg i sl.)'.⁷

Ako, međutim, potražimo prevod na japanski reči *život* u jedinom srpsko-japanskom rečniku (Jamasaki-Vukelić, 2003), nalazimo izlistane sledeće reči: 命 *inochi*, 生命 *seimei*, 暮らし *kurashi*, 生活 *seikatsu*, 人生 *jinsei*. U obrnutom pravcu, u istom japansko-srpskom rečniku za istih pet reči stoji samo jedno značenje, „život“ (uz 生活 *seikatsu* je jedino naveden i glagol 生活する *seikatsu suru* „živeti“), bez naznake u čemu je razlika između datih reči. Za glagol „živeti“ situacija je slična, samo su izlistani sledeći glagoli: 生きる *ikiru*, 暮らす *kurasu*, 住む *sumu*, 生活する *seikatsu suru*. U obrnutom pravcu je takođe ponuđen jedino ekvivalent „živeti“ kod svih navedenih glagola sem kod gl. 住む *sumu*, gde stoji „stanovati, živeti, nastaniti se, nastanjivati se“ (*Ibid*).⁸

Dakle, u ovom slučaju imamo srpsku reč *život* i veći broj njenih japanskih prevodnih ekvivalenata – na primer, 生活 *seikatsu*, 人生 *jinsei*, 命 *inochi* – između kojih učenici, ukoliko im se na to ne ukaže, ne shvate činjenicu da ta razlika postoji pa samim tim ni njihovu semantičku razliku i domen primene, što je mnogo puta potvrđeno u nastavi. Tako je uočeno da u nastavi stranog jezika kakav je japanski dolazi do pogrešnog shvatanja termina *sinonim*⁹ gde se on primenjuje u odnosu na strani jezik: sve reči koje se iz jezika A na jezik B prevode istom rečju (Tričković, 2024). Ipak, kao što smo iz primera mogli da vidimo, iako pojmovno bliske, u velikom broju slučajeva ove japanske reči nisu međusobno zamenljive, već je svaka rezervisana za određeni kontekst. Ova delom pogrešna pretpostavka dovodi do težeg

⁷ Ovde naveden spisak različitih reči koje u japanskom odgovaraju srpskom *život*, *živeti*, *živ*, nema nikakve pretenzije da bude iscrpan te napominjemo da, kao što bi se priličan broj reči mogao dodati datom semantičkom polju na srpskom pored ove tri najuže morfološki povezane, na japanskom takođe ima još znatan broj reči koje bi odgovarale ovom skupu.

Ovom prilikom imenice, glagole i prideve, odnosno reči različite vrste, posmatramo zajedno jer je podela na vrste reči u japanskom jeziku takođe drugačija i dozvoljava veću međuzamenljivost vrsta po pitanju funkcije u rečenici (i imenice i glagoli i pridevi mogu biti atribut imenice u imeničkoj sintagmi ili odnosnoj rečenici (O modifikatorima u japanskom jeziku v. Tričković, 2010), neke imenice uz glagol する *suru* mogu postati glagoli kao što je slučaj sa imenicom 生活 *seikatsu* i glagolom dobijenim od nje 生活する *seikatsu suru*, i sl.

⁸ Vrlo je slična situacija i u internacionalnim udžbenicima japanskog jezika gde se daju samo svedeni spiskovi osnovnih značenja novih reči, bez objašnjenja ograničenja upotrebe ili poređenja sa prethodno naučenim rečima iz istog polja.

⁹ Ograđujući se od retkih totalnih (ili u literaturi češće apsolutnih) sinonima, Kristal (1999: 333, stavka „sinonim, sinoniman“) navodi: „O sinonimiji se može govoriti ako su [leksičke] stavke dovoljno bliske po značenju da se u *nekim* kontekstima može birati između njih i da izbor jedne ili druge ne utiče na značenje rečenice u celini.“ Ukoliko tako shvatimo sinonimiju, ona bi mogla da se prihvati i između navedenih japanskih reči sa značenjem *život*, s tim što bi dati „*neki*“ konteksti bili prilično ograničeni i sa jasnom razlikom u nijansama značenja, koja nije jednako jasno uočljiva iz rečničkih odrednica.

pamćenja,¹⁰ grešaka u upotrebi, time do niza nesporazuma u komunikaciji, što rezultira poljuljanom motivacijom za dalje učenje.¹¹

U prilog tome, na osnovu analize učeničkih prevoda sa srpskog na japanski, njihovih sopstvenih nasumičnih rečenica na srpskom jeziku koje su sadržavale reči *život* ili *živeti*,¹² i grešaka u njima, uočeno je da učenici imaju tendenciju da pri prevodu koriste reč 生活 *seikatsu* na račun reči 人生 *jinsei*, koja se pokazala kao reč koja je u datim primerima većinski odgovarala prevodu srpske reči *život* (Marković et al., 2015). Kao razlog za tu pogrešnu tendenciju se navodi da se reč 生活 *seikatsu*, kao frekventnija u upotrebi u japanskom jeziku među maternjim govornicima, što je potvrđeno i analizom velikog izbalansiranog korpusa, nalazi na osnovnijem nivou znanja japanskog jezika kao stranog (JLPT N4)¹³ i stoga dosta ranije uvodi u udžbeničkim materijalima. S druge strane, ističe se na istom mestu, reč 人生 *jinsei* (JLPT N3) tek se sporadično pominje u udžbenicima koji se koriste na kasnijim godinama studija na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, sa oskudnim brojem primera upotrebe i bez objašnjenja razlike sa prvom naučenom rečju, 生活 *seikatsu*. Pored ove dve reči, kao prevodni ekvivalenti u učeničkim rečenicama pojavile su se u značajnijem broju i glagol 生きる *ikiru* i imenica 命 *inochi* (*Ibid*).¹⁴

Postavlja se onda pitanje koje su razlike između datih reči i kako da učenici u Srbiji shvate ove nijanse značenja reči u japanskom kada im odgovara isti prevodni ekvivalent u srpskom. Pored oslanjanja na nastavnika koji treba da ukaže na dati problem i objasni razliku u toku nastave (a napominjemo da sličnih neslaganja između japanskog i srpskog ima mnogo pa je tako nešto zapravo nerealno očekivati), logično

¹⁰ Up. „Učenici teže pamte riječi ukoliko jednoj riječi maternjeg jezika odgovara veći broj riječi stranog jezika u različitim kontekstima, a problem može predstavljati i situacija kada se u stranim jeziku javlja nova riječ koja ne postoji kao posebna riječ u maternjem jeziku (u ovakvim slučajevima, moguće je objasniti značenje riječi, ali je njeno pamćenje i učenje otežano zbog nepostojanja konceptualne osnove za njeno značenje u memoriji govornika). Problem, takođe, predstavlja i situacija kada u stranom jeziku ne postoji ekvivalent za riječ u maternjem jeziku“ (Šikmanović, 2013: 84).

¹¹ O sličnom problemu vrlo plastično iznosi i Suzuki (1978: 14-15) na primeru glagola koji u japanskom odgovaraju značenju 'polomiti', odnosno engleskom *to break*, kojih ima mnogo, smatrajući da je greška posebno rečnika što ukazuju samo na potencijalne prevodne ekvivalente, ali ne i na situacije kada se ti prevodni ekvivalenti ne mogu upotrebiti, kada dolazi do odstupanja, što vodi u „inappropriate generalization“ (neodgovarajuće generalizacije) kao što je slučaj i ovde.

¹² Primer učeničkih rečenica na srpskom koje su se u datom radu prevodili na japanski jezik: 'Život me je iznenadio', 'Ona je imala mučan život', 'Ona živi za život svoje dece', 'Upoznao sam dosta dobrih ljudi u životu', 'Brzo prođe život', i sl. (Marković et al., 2015: 85).

¹³ Test JLPT (Japanese Language Proficiency Test – svetski test znanja japanskog jezika u organizaciji Japanske fondacije) nastao 1984. godine do 2010. godine je imao četiri, a danas ima ukupno pet nivoa, od N5 do N1, od kojih je N1 pokazatelj najvišeg nivoa znanja japanskog jezika (JLPT: <https://www.ilpt.jp/e/>). Ovde su navedeni trenutno aktuelni nivoi za date reči.

¹⁴ Reč 命 *inochi* određena je takođe kao JLPT N3 i u udžbeničkim materijalima se takođe samo dodaje vokabularu bez posebnog obrazloženja u odnosu na prethodno naučene bliskoznačnice.

rešenje je traženje značenja reči u većim i preciznijim rečnicima. Međutim, ni to nekada ne razrešava sve nedoumice, što ćemo videti u nastavku.

3.2. Iz perspektive engleskog jezika

Usled nedostatka bilo kojeg većeg srpsko-japanskog i japansko-srpskog rečnika, većina učenika se koristi engleskim jezikom i besplatnim onlajn rečnicima. Ovi rečnici navode kod svakog prevodnog ekvivalenta za reč *life* bliže određenje slično onom koje smo ranije dali, ali je interesantno da daju različit redosled i odabir leksema pri specifikovanju njenog značenja na japanskom. Tako, na primer, onlajn rečnik *Jisho* za englesku reč *life*¹⁵ vrlo pregledno navodi veći broj prevodnih ekvivalenta, sa bližim definisanjem njihovih podznačenja od kojih su neka ključna ovde data u zagradama iza reči, i to sledećim redosledom: 1. 命 *inochi* (1. 'life; life force'; 2. 'lifetime; lifespan'; 3. 'most important thing; foundation; core' itd.) 2. 生活 *seikatsu* (1. 'life; living'; 2. 'livelihood; (one's) living' itd.) 3. 生命 *seimei* (1. 'life; existence'; 2. '(one's) working life; career'; 3. 'life force; lifeblood; soul; essence occ. read いのち' itd.) (uz ovu reč date su i kolokacije: 生命の起源 *seimei no kigen* – 'origin of life'; 永遠の生命 *eien no seimei* – 'eternal life'), 4. 暮らし *kurashi* (1. '(way of) life; living; livelihood; life circumstances'), 5. 人生 *jinsei* (1. '(one's) life'; 2. 'human life') i tako dalje.¹⁶ Za glagol *to live* isti rečnik navodi glagole: 1. 生きる *ikiru* 'to live; to exist', 2. 住む *sumu* 'to live (of humans); to reside; to inhabit; to dwell;', 3. 暮らす *kurasu* 'to live; to get along' i sl.

S druge strane, onlajn rečnik *Tangorin* za *life* navodi, takođe uz slično bliže određenje značenja ponuđenih prevodnih ekvivalenta, sledeće lekseme: 1. 人生 *jinsei*, 2. 生命 *seimei*, 3. 命 *inochi*, 4. 暮らし *kurashi*, 5. 人命 /*jinmei*/ i tek na 17. mestu reč 生活 *seikatsu*. Za glagol *to live* navodi sledeće: 1. 住む *sumu*, 2. 生きる *ikiru*, 3. 暮らす *kurasu* i tako dalje.

Prikaz redosleda prevodnih ekvivalenta datih u onlajn rečnicima za imenicu *life*

<i>Jisho</i>	1. 命 <i>inochi</i>	2. 生活 <i>seikatsu</i>	3. 生命 <i>seimei</i>	4. 暮らし <i>kurashi</i>	5. 人生 <i>jinsei</i>
--------------	-----------------------	--------------------------	------------------------	--------------------------	------------------------

¹⁵ Kako bi prevod datih engleskih reči na srpski učinio tekst nezgrapnijim i doveo do potencijalno još težeg uočavanja nijansi u značenjima, engleske reči smo ostavljali u originalu, navodeći prevod na srpski samo na mestima koja smatramo ključnim i gde mislimo da takav prevod doprinosi ukupnoj misli.

¹⁶ Takođe daje podatak da je u nađenim rečima 13 puta upotrebljen *kandji* 生, na koji ćemo se kasnije vratiti.

<i>Tangorin</i>	1. 人生 <i>jinsei</i>	2. 生命 <i>seimei</i>	3. 命 <i>inochi</i>	4. 暮らし <i>kurashi</i>	5. 人命 /jinmei/
-----------------	------------------------	---------------------	--------------------	--------------------------	-------------------

Prikaz redosleda prevodnih ekvivalenata dat u onlajn rečnicima za glagol *to live*

<i>Jisho</i>	1. 生きる <i>ikiru</i>	2. 住む <i>sumu</i>	3. 暮らす <i>kurasu</i>
<i>Tangorin</i>	1. 住む <i>sumu</i>	2. 生きる <i>ikiru</i>	3. 暮らす <i>kurasu</i>

Uzrok razlike u redosledu navođenja prevodnih ekvivalenata nije jasan, ali nedvosmisleno ukazuje na izvesno nepodudaranje sa engleskim jezikom i konceptom ŽIVOT izraženom u njemu. Uz to, na osnovu navedenog se možemo lako uveriti da su date japanske reči i na engleski prevedene istom ili sinonimnim rečima (*life, living, to live* kod skoro svih ispitivanih reči na prvom mestu) po čemu se ne može zaključiti nedvosmislena razlika u njihovom semantičkom i sintaksičkom razgraničenju, ali bi ovo pitanje trebalo zasebno ispitati.

Proverili smo situaciju i u velikom papirnom englesko-japanskom rečniku KEJD. Tako se u rečniku KEJD za odrednicu *life* navode prevodni ekvivalenti sledećim redom: Na prvom mestu, naređani pod istim značenjem, dakle kao sinonimi, nalaze se reči 命 *inochi*, 生命 *seimei*, 人命 *jinmei* i druge reči koje ukazuju na život kao 'postojanje' i 'svojsvo živog bića', ili na 'život čoveka'. Zatim sledi nekoliko značenja da bi se na petom mestu našla reč koja opisuje 'životni stil', 'način života': 生活 (状態) *seikatsu (jōtai)*, 暮らし (方) *kurashi(kata)*, a na šestom reč 人生 *jinsei*. Po načinu grupisanja sinonima i redosledu navođenja značenja jasno je da su sastavljači kretali od značenja (semema) engleske lekseme *life* u savremenom engleskom jeziku, a ne od pokušaja da se da odgovarajući, jednako objedinjeni, koncept u japanskom jeziku (što uostalom i stoji u uvodnom delu rečnika kao primenjeno načelo).¹⁷ Iako ovde proširen, navedeni redosled sličan je redosledu datom u onlajn rečniku *Jisho*.

Po istom principu, u istom velikom rečniku za glagol *to live* se navodi na prvom mestu značenje 住む *sumu*, 居住する *kyojū suru* 'živeti (negde)', 'stanovati (negde)', a na trećem, sa napomenom da je reč o biljkama i životinjama, značenje 'biti živ' u smislu 'ne uvenuo' ili 'koji nije mrtav'¹⁸. Za nas će u daljem delu rada biti zanimljivo značenje navedeno pod brojem sedam, koje govori o pozitivnoj, hedonističkoj vrednosti pripisanoj konceptu ŽIVOT u engleskoj kulturi, a koja je prepoznata i u

¹⁷ 語義の配列順は、原則として、現代の用法として最も一般的なものから順次特殊な語義に及ぶようにした。」 KEJD: xi.

¹⁸ U originalu: 3. [動植物が] (死なずに) 生きている、枯れないでいる.

srpskom.¹⁹ U prilog navedenom idu i primeri dati pod istom odrednicom, ali kao ilustracija prelazne upotrebe engleskog glagola (numeracija naša): (1) *'He really knows how to live'* 本当に人生の楽しみ方を知っている *Hontōni jinsei no tanoshimikata wo shitteiru* – na japanski prevedeno leksemom 人生 *jinsei*; (2) *'He lived a happy life [an idle life, a life of ease, the life of a Christian]'* 幸せな [怠情な、安逸な、クリスチャンとしての] 生活を送った *Shiawasena [taidana, an'itsuna, kurisuchan toshiteno] seikatsu wo okutta* – leksemom 生活 *seikatsu*; (3) *'Is life worth living?'* 人生は生きるに値するか。 *Jinsei wa ikiru ni atai suruka?* – opet leksemom 人生 *jinsei*; (4) *'The children lived every second of the film'* 子供たちはその映画の一刻一刻をわがことのように楽しんだ。 *Kodomotachi wa sono eiga no ikkoku ikkoku wo wagakoto no yōni tanoshinda* – glagolom 楽しむ *tanoshimu* 'uživati, zabavljati se'. Primeri (1) i (3) govore u prilog tome da se japanska reč 人生 *jinsei* dovodi u vezu sa aksiološkim kvalitetom života na način donekle sličan srpskoj i očigledno engleskoj kulturi,²⁰ dok se leksema 生活 *seikatsu*, primer (2), vezuje za životni stil, način življenja. U poslednjem (4) primeru bismo skrenuli pažnju na očiglednu vezu u (engleskom i) srpskom jeziku glagola *uživati* sa 'življenjem', 'živim, aktivnim učestvovanjem' i idejom dešavanja 'uživo', koja nije prisutna u japanskom jeziku, te je ovo značenje realizovano sa glagolom koji uopšte ne pripada semantičkom polju života, glagolom 楽しむ *tanoshimu* 'uživati, veseliti se'.

Veliki englesko-japanski rečnici pružili su sličnu sliku kao onlajn rečnici – i na osnovu njihovih odrednica stiče se utisak da su date japanske reči sinonimne ili da su bliskoznačnice jer potpadaju pod značenje iste engleske lekseme. Iako, koliko nam je poznato, slično poređenje koncepta ŽIVOT u srpskom i engleskom nije rađeno, možemo primetiti da se veliki broj značenja među ova dva jezika poklapa, ali ne može se dobiti kompletna slika samo na osnovu rečničkih odrednica, a posebno je teško odrediti je u odnosu na treći, japanski jezik.

3.3. Zastupljenost analiziranih leksema u velikom korpusu japanskog jezika

¹⁹ U originalu: 7.人生を楽しむ、面白く暮らす；充実した生き方をする。

²⁰ Pojmovne metafore ŽIVOT JE PUTOVANJE (人生は旅である *Jinsei wa tabi de aru*) ili ŽIVOT JE KOCKA (人生はギャンブルである *Jinsei wa gyanburu de aru*), uobičajeno se prevede sa engleskog jezika rečju 人生 *jinsei* što pokazuje da je i u slučaju engleskog koncept iza reči LIFE verovatno bliži japanskoj reči 人生 *jinsei* kao i srpski, nego ostalim koje mogu biti prevodni ekvivalenti u drugačijim kontekstima.

Uz pomoć onlajn alata NINJAL-LWP for BCCWJ (skraćeno: NLB)²¹ za pretraživanje Izbalansiranog korpusa savremenog pisanog japanskog jezika (BCCWJ)²² možemo videti opštu frekvenciju pojavljivanja preko ove platforme svake od navedenih reči u analiziranom korpusu. U daljem tekstu ćemo navesti dobijene podatke.

Najfrekventnija po upotrebi jeste reč 生活 *seikatsu* sa 36195 pojavljivanja.²³ Na drugom mestu je reč 命 *inochi* sa 12506, a na trećem reč 人生 *jinsei* sa frekvencijom 10313, po čemu možemo videti ne samo da se reč 生活 *seikatsu* dominantnije koristi u jeziku, već i da je frekvencija njene upotrebe skoro tri puta veća od druge dve reči. Takođe možemo primetiti da reč 生命 *seimei*, prisutna na visokom nivou u većini rečnika, na ovaj način uopšte nije dostupna za samostalnu pretragu, odnosno da je obuhvaćena drugom morfemom 命, koja se može i samostalno koristiti ali sa čitanjem *inochi* (a i za reč 生命, kao što smo videli, neki rečnici beleže moguće čitanje *inochi* – po čemu su ove dve reči najbliže pravim ili apsolutnim sinonimima). Imenica 暮らし *kurashi* dobijena je od glagola 暮らす *kurasu* i nema posebno značenje u odnosu na taj glagol, a ima i relativno nisku frekvenciju upotrebe (3331), zbog čega smo je isključili iz dalje analize. Imenica 人命 *jinmei* se sporadično pojavljuje u rečnicima više kao sinonim uz neke druge lekseme, sa značenjem 'ljudski život' i frekvencija joj je svega 338, zbog čega takođe nije ulazila u dalju analizu. To nam govori o tome da iako hijerarhija leksema nije tako lako uočljiva u japanskom jeziku, budući da je različito navedena u rečnicima, ona ipak postoji i na osnovu frekvencije bismo mogli zaključiti da je reč 生活 *seikatsu* 'svakodnevni život' centralna imenica ove kategorije.

Što se glagola tiče, daleko najfrekventniji je 生きる *ikiru* sa 17476 pojavljivanja, zatim glagol 住む *sumu* sa 10919, i na poslednjem mestu gl. 暮らす *kurasu* sa daleko manjom frekvencijom, 4677.

Frekvencija pojavljivanja leksema u BCCWJ preko NLB

²¹ U pitanju je alat koji su razvili Nacionalni istraživački centar za japanski jezik (国立国語研究所, na engleskom National Institute for Japanese Language and Linguistics, poznat pod skraćenicom NINJAL) i *Lago* lingvistički institut za pretraživanje i analiziranje BCCWJ korpusa, koji je posebno pogodan za ispitivanje kolokacijskih veza i gramatičkog ponašanja imenica, glagola i drugih reči sa značenjem, a zasnovan je na principu leksičkog profilisanja (jap. レキシカルプロファイリング), a ne konkordanse (jap. コンコーダンス) (NLB: <https://nlb.ninjal.ac.jp/>). Mogućnosti korišćenja ovog alata za analizu i u nastavi stranog jezika predstavljene su u Tričković (2024).

²² *Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese* (jap. 現代日本語書き言葉均衡コーパス), skraćeno BCCWJ, obuhvata preko 100 miliona reči iz slučajnog uzorka brojnih žanrova kao što su knjige, časopisi, novine, poslovni izveštaji, blogovi, forumi, udžbenici, pravni spisi i slično, iz perioda 1986-2006. godine, koji je dostupan za slobodnu upotrebu (BCCWJ: <https://clrd.ninjal.ac.jp/bccwj/>).

²³ U obliku 生活する *seikatsu suru* dati sajt je registruje zanemarljivih 2036 puta, ali bi glagolsku upotrebu ove reči u korpusu trebalo detaljnije ispitati.

Imenica	Frekvencija preko NLB	Glagol	Frekvencija preko NLB
生活 <i>seikatsu</i>	36195	生きる <i>ikiru</i>	17467
命 <i>inochi</i> (sa生命 <i>seimei</i>)	12506	住む <i>sumu</i>	10919
人生 <i>jinsei</i>	10313	暮らす <i>kurasu</i>	4677

Ovi podaci nam govore o dominantnoj poziciji koju zauzimaju imenica 生活 *seikatsu* i glagol 生きる *ikiru*, ali ne i o tome da li se i u kojoj meri ove reči poklapaju sa srpskim *život*, *živeti*, te je potrebno dublje istražiti njihova pojedinačna značenja, što ćemo najpre uraditi detaljnijom analizom u prevodu na engleski, a potom samo na japanskom jeziku.

3.4. Iz perspektive japanskog jezika

Pogledaćemo sada izdvojene lekseme koje se odnose na koncept ŽIVOT, polazeći od japanskog jezika. Učinićemo to prvo u odnosu na engleski jezik, da bismo utvrdili kako su date reči prevedene na engleski, kao jezik koji je bliži srpskom, a potom i kako su definisane u japanskim rečnicima.

3.4.1. U japansko-engleskom rečniku KJED za 命 *inochi* se daje da je sinonimno sa 生命 *seimei* i navodi prvo samo ekvivalent '*life*', a kasnije se daju primeri upotrebe i dalja pojašnjenja, kao što je na primer: 露の～ '*Ro no ~ a dewdroplike [transitory] life [existence]*'; '*a frail life*', u čemu se nazire uticaj budističkog shvatanja života. Takođe primeri upotrebe kao što su 命の有る *inochi no aru* '*living; live; alive*'; i 命のない *inochi no nai* '*lifeless*'; ili 命が危ない *inochi ga abunai* '*be in a peril of one's life*' – doslovno 'imati/nemati život' ili 'život koji je u opasnosti', svedoče o značenju ove lekseme koje odgovara biološkom, osnovnom značenju 'biti živ' tj. 'imati ili nemati životnu silu'.

Isto je i kod 生命 *seimei*, prvo se navodi: '*life*' uz sinonim 命 *inochi*, a iz primera se vidi da je upotreba ove reči ograničenija na izvor života ili život kao biološki, naučni fenomen, što između ostalog ilustruje slična kolokacija kao malopre data ali sa prisutnom razlikom u prevodu: 生命のある *seimei no aru* '*living; live; animate*'; 生命のない *seimei no nai* '*lifeless; inanimate; dead*', dakle uvodi se termin 'animatnosti', živo: neživo u naučnom smislu.

Reč 人生 *jinsei* je određena kao 'human life [existence]'; 'man's life'; 'life', sa prvim navedenim primerom upotrebe: いばらの～ *ibara no* ~ 'the thorny path of life'. Dalje se navode slične kolokacije: ～行路 ～*kōro* 'the tenor [path] of one's life'; ～の旅路[航路] ～ *no tabiji [kōro]* 'life's journey; the voyage [path] of life'; ～の浮沈 ～ *no fuchin* 'ups and downs of fortune', koje vidimo i u srpskoj/engleskoj (možda možemo reći i šire evropskoj) kulturi, ali i ～の快樂 ～ *no kairaku* 'the pleasures of life' – što je redak uočen primer koji povezuje život sa zadovoljstvom; već u sledećem primeru ～のはかなさ ～*no hakanasa* 'the frailty of human life' – opet provejeva budistička filozofija o prolaznosti (i mukotrpnosti) života. Date upotrebe ipak opravdavaju uočenu vezu sa srpskim konceptom ŽIVOT.

Reč 生活 *seikatsu* prevedena je kao 'life, existence, livelihood' itd. sa složenicama: 'rural life' 田舎～ *inaka no* ~; 'a dual life' 二重～ *nijū*~; 'a minimum standard of living [life]' 最低～ *saitei*~; 'social [everyday, spiritual, married] life' 社会 *shakai* [日常 *nichijō*、精神 *seishin*、結婚 *kekkon*]~; 'urban life' 都会～ *tokai*~; 'a precarious life' 不安定な～ *fuan'teina*~; 'a mediocre life' 平凡な～ *heibon'na*~; 'a life worth living' 意義ある～ *igiaru*~; 'a full [rich] life' 充実した *jūjitsu shita* [豊かな *yutakana*] ~ i sl. – na osnovu kojih vidimo da se ova leksema odnosi na 'način života', 'životni stil'. Interesantno je da u ovim složenicama ne vidimo ni jednu koja se odnosi na *radostan, veseo* ili *hedonistički* shvaćen *dobar život*. Glagolski oblik 生活する *seikatsu suru* ima slično značenje: 'live; exist; make a living; subsist;' sa primerima upotrebe poput 月給で～ *gekkyū de* ~ 'live on one's salary'; どうにかこうにか～して行く *Dōnika kōnika* ~ *shite iku* 'manage to keep body and soul together [make both ends meet]' i sl. u kojima je vidljivo značenje 'preživljavanja'.

Za glagol 生きる *ikiru* KJED navodi značenja 'live; subsist; exist;' odnosno 'živeti', 'egzistirati', ali i 'revive', tj. 'oživeti', a izdvojili bismo primere: 100歳まで～ *100sai made* ~ 'live to (be) a hundred'; 希望に～ *kibōni*~ 'live [feed] on hope'; 未来に～ *miraini* ~ 'live in the future'; ～か死ぬかの問題 ～*ka shinu ka no mondai* 'a matter of life and death'; ～喜び ～*yorokobi* 'the joy of living'; ～ために食う ～*tameni kuu* 'eat to live' – po čemu vidimo sličnost sa značenjima tipičnim za srpsku imenicu *život* (u srpskom je pre 'pitanje života i smrti' nego 'pitanje da li živeti ili umreti'; ili 'radost života' pre nego 'radost življenja'), pored onih koja bi odgovarala glagolu *živeti* ('jedem da bih živio', 'živeti u budućnosti', 'živeti u nadi').

S druge strane se za gl. 住む *sumu* navodi 'live [dwell, reside] 《in, at》; inhabit a place', odnosno samo značenja 'stanovanja' – očitano i u japansko-srpskom rečniku,

vezana za 'živeti (negde)', što se vidi u primerima 人の住んでいない家 *hito no sundei inai ie* 'an unoccupied [a vacant] house'; 森に棲む鳥 *mori ni sumu tori* 'birds living in a wood'; 住む家もない *sumu ie mo nai* 'be homeless'. Značenje životnih prilika vidljivo je iz primera 世の中がだんだん住みにくくなってきた *Yo no naka ga dandan sumi nikuku natte kita* 'Things are getting harder with us', gde se približava značenju 'preživljavanja'. Data značenja vidljiva su i kao podznačenja gl. *živeti* u srpskom jeziku.

Za gl. 暮らす *kurasu* jasno je istaknuto značenje vezano za finansijski deo preživljavanja ('gain [earn, get, make] a livelihood' kao prvo navedeno značenje), kao što se vidi i u primeru: その月給で暮らせるか *Sono gekkyū de kuraseruka* 'Can you get along on your pay?', a ima veze i sa načinom na koji se život provodi u odnosu na psihičko i materijalno: 幸せに~ *shiwase ni* ~ 'live happily'; 贅沢に~ *zeitakuni* ~ 'live in luxury'; つましく~ *tsumashiku* ~ 'live in a small way'; kao i u odnosu na druge ljude: むつまじく~ *mutsumajiku* ~ 'get on [along] very well together' i sl. Po navedenom je jasno da ovaj glagol ima ograničenije i svedenije značenje od prethodna dva i da se više odnosi na 'živeti (kako, na koji način)'.

Na osnovu navedenog jasno je da su i na engleskom prevodi datih japanskih reči u krugu istih ili sličnih reči (učestala pojava *life, to live* u definicijama), ali i da je semantička organizacija iza japanskih, s jedne, i srpskih ili engleskih reči, s druge strane, drugačija u osnovi, te da se prevođenje u oba pravca ne može obavljati bez uzimanja u obzir čitavog niza kontekstualnih pokazatelja.

3.4.2. Budući da ni na osnovu engleskih prevoda ne možemo da budemo sigurni u razliku između analiziranih japanskih reči, uporedili smo ih i preko jednojezičnih japanskih rečnika (za primer su uzeti rečnici srednjeg obima *Kodien* i *Šueša*). Tako se za reč 人生 *jinsei* navodi da se vezuje za postojanje čoveka u svetu i izjednačava se u tom značenju sa rečju 生活 *seikatsu*, a kao drugo značenje daju se vreme, period ljudskog života, za života, ili ceo život.²⁴ Za leksemu 生活 *seikatsu* dati rečnici navode značenje života u smislu aktivnosti koje podrazumeva, održavanja života, kao i preživljavanja u društvu, tj. životu u zajednici.²⁵ Reč 命 *inochi* opisana je sa najviše

²⁴ Originalne, ali skraćene definicije ćemo navoditi kako bi poznavaooci japanskog jezika mogli da ih uporede, jer ih u tekstu dajemo u apstrahovanom obliku, koji smatramo dovoljnim za one koji ne vladaju japanskim. Rečnik *Kodien*, u originalu: 人生 [じんせい] ①人が此の世で生きること。人間の生存・生活。②人が此の世で生きている間 人の一生。 *Šueša*, u originalu: じんせい [人生] ①人間がこの世で生きていくこと。人間の生活。②人間がこの世で生まれて死ぬまでの期間。一生。生涯。

²⁵ *Kodien*, u originalu: 生活 [せいかつ] ① [孟子 尽心上] 生存して活動すること。生きながらえること。「野生動物の一」 ② [北史 胡叟伝] 世の中で暮らしてゆくこと。また、そのでだて。くちすぎ。すぎわい。生計。「一に追わ

značenja i velikim brojem složenica koje tvori, ali suštinski kao osnovna životna sila, energija koja postoji u živim bićima, a zatim kao životni vek, dužina života i kao ceo život.²⁶ Za ovu reč vezuje se i značenje 'najvrednije stvari', koji smo videli i kod srpske lekseme *život*.²⁷

Što se glagola tiče, gl. 生きる *ikiru* se prvenstveno odnosi na očuvanje, održavanje života, prvo u smislu 'ne biti mrtav', a potom i u obavljanju stvari potrebnih za preživljavanje. Pripisuje mu se i značenje 'vratiti se u život'.²⁸ Glagol 住む *sumu* se vezuje za 'gnezditi se', za život na jednom mestu, odakle se u prošlosti razvijalo i značenje bračnih veza.²⁹ Za glagol 暮らす *kurasu* je interesantno da se on piše istim znakom kao i glagol 暮れる *kureru*, kojim se označava zbijanje završetka dana, padanje mraka, te ovaj glagol u svom osnovnom značenju ima zapravo semu *provoditi vreme dok ne zađe sunce*, ili uopšte *provoditi vreme*, a odatle izvedeno 'živeti' u smislu obavljati osnovne životne procese i postupke neophodne za preživljavanje (kao što je zarađivanje) itd.³⁰

Dakle, analizirajući japanske lekseme vidimo da one delimično jesu pojmovno povezane, sa izvesnim preklapanjima značenja koja ih u određenim kontekstima dovode u odnos bliskoznačnica. Ipak, japanski rečnici daju nešto jasnija ograničenja leksema u datom polju. Tako je imenica 命 *inochi* rezervisana za najapstraktnije i najopštije značenje u smislu posedovanja energije po kojoj se nešto razlikuje od mrtvog. Imenica 人生 *jinsei* prilazi bliže čoveku,³¹ odnosi se na život čoveka kao pojedinca u društvu, obuhvatajući period od rođenja do smrti i sa najpozitivnijom aksiološkom karakteristikom među analiziranim rečima. Imenica 生活 *seikatsu* predstavlja aktivnost neophodnu za održavanje života, život u svojoj materijalnoj realizaciji u zajednici. Slično su ustrojene i glagolske lekseme: gl. 生きる *ikiru* je najopštiji, odnosi se na aktivnost preživljavanja i življenja, održavanja stanja *živog*.

れる」 「社会ー」. *Šueša*, u originalu: せいかつ [生活] [名・自スル] ①生きていて活動すること。②社会の中で存在していくこと。また、その経済的あり方。暮らし。

²⁶ *Kodien*, u originalu: 命 [いのち] ①生物の生きてゆく原動力。生命力。 *Šueša*, u originalu: いのち [命] ①生物が活着しているための、もとななる力。生命。

²⁷ *Kodien*, u originalu: ④ もっとも大切なもの。命ほどに大切に思うもの。 *Šueša*, u originalu: ③ (比喩的に) 一番大切なもの。唯一の頼み。

²⁸ *Kodien*, u originalu: 生きる [いきる] ① [生物が] 生命を保つ。生存する。②生計をたてる。生活をいとむ。また、生命を託する。③生命あるものように作用する④よみがえる。復活する。 *Šueša*, u originalu: いきる [生きる] ① 生命を保つ。死なない状態である。②生計をたてる。③生活する④ [比喩的に] 生物以外のものが命あるように存在している itd.

²⁹ *Kodien*, u originalu: 住む [すむ]: 生物が巣と定めたところで生活を営む意。①巢にいる。巢を作って生活するitd. *Šueša*, u originalu: すむ [住む] ①そこに居ついて生活する。暮らし。② [棲む] 動物がそこをすみかとしている。生息する。二男が女のもとに通って一緒に暮らし。

³⁰ *Kodien*, u originalu: 暮らす [くらす] ①日の暮れるまでの時間を過ごす。 *Šueša*, u originalu: くらす [暮らし] ①日没までの時間を過ごす。また、月日を過ごす。②生活する。生計を立てる。

³¹ To se vidi i na osnovu pisma, gde je prva morfema 人 sa značenjem 'čovek'.

Glagol 住む *sumu* označava naseljavati se i boraviti na nekom mestu, 'živeti negde', a gl. 暮らす *kurasu* ima značenje 'provoditi vreme', u smislu ispunjavanja određenog vremenskog perioda koji je životom dat. Nedostatak u glagolskoj organizaciji značenja lepo popunjava glagolski oblik napravljen od imenice 生活 *seikatsu*, 生活する *seikatsu suru*, sa značenjem 'obavljati (svakodnevne) životne aktivnosti'.

3.5. Postoji li prototip u japanskom semantičkom polju život

Dotaći ćemo se još pitanja glavne reči u semantičkom polju *života* u japanskom jeziku iz razloga što se njeno postojanje očekuje, budući da postoji u srpskom i engleskom jeziku. Naime, centralna reč, prototip ove kategorije u srpskom jeziku je očigledno imenica *život* (u engleskom *life*).³²

U pokušaju da se između leksema u japanskom jeziku pronađe i odredi veza i nivo opštosti uz pomoć analize tvorbenih derivata i drugih paradigmatskih odnosa, „budući da se na taj način otkrivaju izvesne skrivene leksičke i paradigmatske komponente, koje se drugim vidovima analize ne mogu prepoznati u dovoljnoj meri, ili se uopšte ne mogu otkriti“ (Lazić Konjik, 2015: 113), mogli smo da uočimo značaj morfeme izražene ideogramskim japanskim pismom, *kandijem*,³³ za beleženje značenja ŽIVETI 生 u različitim čitanjima (alomorfima) u rečima 生きる *ikiru* 'biti živ', složenicama 人生 *jinsei* '(nečiji) život' ili 生活 *seikatsu* '(svakodnevni) život', ili imenici-prefiksu 生 /*nama*/ 'sirov, presan' i dr.³⁴

Rečnik *kandija* Nelson za ovaj *kandī* beleži blizu 20 mogućih čitanja i oko 50 značenja koja se pripisuju samom znaku, od kojih bismo izdvojili na prvom mestu navedeno: '*birth, life, existance, living*'; dok se kasnije daju, između ostalih, sledeća značenja: '*grow, cultivate, revive, restore to life, spare a life, make the most of, give life to, alive, live, cause to bear (fruit), produce, yield*' i brojna druga, što nam ukazuje

³² „Jedan od ključnih, a za lingvistiku najvažnijih kognitivnih procesa jeste *kategorizacija* – mentalno svrstavanje pojava u grupe (*kategorije*) za potrebe mišljenja i jezičkog kodiranja. [...] kategorije se obrazuju na osnovu svojstava koja su zajednička svim njenim članovima. [...] kategorije obično imaju unutrašnju organizaciju: u njima postoji prototip – najbolji primer za tu kategoriju“ (Klikovac, 2004: 29).

³³ Lingvistika ne uzima dovoljno u razmatranje mogućnost pisanog znaka, nekad čak i dela znaka, u ideogramskom pismu kao potencijalnog nosioca značenja, kao jedinice s jedne strane apstraktnije, a sa druge konkretnije, od morfeme kojom bi se mogla izražavati (arhi)sema. Posebno je to komplikovano u japanskom jeziku gde isti znak može imati veći broj takozvanih „čitanja“ odnosno fonetskih realizacija koje često nisu u međusobnoj (fonetskoj) vezi (up. u četiri reči koje su date kao primer, čitanja istog *kandija* 生 su *i, sei* i *nama*). Izbor među ovim čitanjima nije nasumičan već zavisi od konkretne reči). Za date varijacije, koje kod nas nisu dovoljno terminološki određene, bilo bi moguće upotrebiti termine kao što su alofoni ili alomorfi, ali takođe s nužnim preciziranjem njihovih ograničenja i specifičnosti (O osnovama jap. pisma up. Tričković, 2006).

³⁴ Mada bi bilo neophodno ispitati i odnos sa takođe prostom rečju 命 *inochi*, koja se isto tako pojavljuje u velikom broju reči (ali ne gradi glagolske oblike), od kojih je najznačajnija 生命 *seimei*, nastala kombinacijom sa *kandijem* za 生 iz reči 生きる *ikiru*. Uopšte, bila bi zanimljiva analiza i drugih reči iz ovog semantičkog polja iz perspektive pisma.

na semantičko proširenje u pravcu 'rasta' i 'gajenja' koje nije tipično u srpskoj lingvokulturi. Uz to ovaj rečnik navodi preko 200 složenica sa ovim *kandijem* u inicijalnom položaju, a svakako da je veliki broj i onih reči u kojima se nalazi na drugom ili trećem mestu u složenici. Stoga, iako pojam izražen ovim *kandijem* jeste izuzetno bitan, te je možda i (proto)tipičan za ovu kategoriju, zbog raznorodnih čitanja, odnosno brojnih fonetskih realizacija, nije u pitanju samo jedno morfološko derivaciono gnezdo, već specifičan oblik semantičke derivacije, ali budući na širinu koje ovo pitanje odnosa pisma, semantike i leksikologije povlači za sobom, ovog puta će biti ostavljeno po strani.

Ono što nam ipak izgleda važno odmah pomenuti jeste i da su očigledno do sličnog zaključka došli i sastavljači rečnika sinonima RDJT, koji je vrlo specifično organizovan: prema kategorijama nazvanim sa po dva suprotna člana od kojih je prva navedena kategorija 生きる *ikiru* 'živeti' – 死ぬ *shinu* 'umreti', odnosno gde je glagol 生きる *ikiru* izabran kao pozitivni predstavnik ove kategorije (*Ibid*: 3). Ovaj glagol, zabeležen datim *kandijem*, prosta je reč i originalno japanska,³⁵ što opravdava shvatanje da su zapravo glavni nosioci kategorija u japanskom jeziku često glagoli i pridevi, a ne kao u srpskom imenice, iako frekvencija upotrebe u BCCWJ korpusu govori o tome da je on manje zastupljen od imenice 生活 *seikatsu*, koja pak ima dvojnju prirodu te može biti i glagol. Zašto je imenica 生活 *seikatsu*, koja je, kako smo videli, rezervisana za značenje načina življenja čoveka u društvu, u smislu svakodnevnog obavljanja određenih delatnosti ili životnog stila, dobila toliki primat u japanskoj kulturi i u kakvom je ona odnosu sa očigledno starijom rečju 生きる *ikiru* 'živeti' u smislu 'ne biti mrtav' ili semantički razuđenom rečju 命 *inochi* sa značenjem posedovanja svojstva živog, ostaje da tek bude ispitano.³⁶

4. Zemlja u kojoj se lako živi i koncept ŽIVOT

Dok smo u prethodnom delu mogli da vidimo zbog čega neizvorni govornici japanskog ne razumeju razliku među japanskim leksemama iz polja *života*, kao i o kojim razlikama je reč, u nastavku ćemo se osvrnuti na vrednosti koncepta ŽIVOT kakve prepoznavamo u srpskom jeziku, uočene u sastavima učenika japanskog jezika kojima je srpski maternji jezik. Dati sastavi deo su korpusa učeničkih sastava na istu

³⁵ „Lekseme koje pripadaju generičkom/bazičnom nivou [kategorizacije, odnosno leksičke hijerarhije] najčešće su proste po načinu tvorbe, dok su lekseme sa drugih nivoa izvedene, složene ili se sastoje iz više delova“ (Dragičević, 2010: 296).

³⁶ Ne bismo se usudili da tvrdimo, ali naslućujemo da važnost reči 生活 *seikatsu* u japanskoj lingvokulturi, zbog akcenta na 'svakodnevnim životnim delatnostima' govori o značaju konfučijanskih načela u njoj, ali bi ovu pretpostavku trebalo podrobno ispitati.

temu u okviru projekta „Zemlja u kojoj se lako živi“, koji danas okuplja radove iz 6 zemalja (Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Japana, Nemačke, Slovenije, i Srbije) .

Ovaj korpus je dostupan na sajtu <https://sumiyasui.jpn.org/> od 2023. godine.³⁷ Sastavi iz Nemačke, Srbije i Japana prikupljeni su od 2017. godine do 2019. godine, dok su ostale zemlje kasnije priključene. Nastao je kao mali korpus učeničkih primera, koji kao i veliki korpusi, služe za lingvistička istraživanja – s tim što je kod učeničkih korpusa akcentat na ispitivanju razvojne faze u učenju i na analizi grešaka, sa mogućnošću višenamenske primene u nastavi (Lee et al., 2018; Lee et al., 2019; Noda & Sakoda, 2019), kao što je, na primer, za pospešivanje multikulturalne kompetencije i dr. (Trickovic & Miyanoya, 2024; Murata et al., 2023). Iako je nedavno nastao do sada je objavljeno već desetak radova na osnovu analize datog korpusa, a za nas su posebno značajna dva rada (Murata et al. 2022; Trickovic 2024)³⁸ koja ćemo u nastavku detaljnije predstaviti, jer se u njima obrađuju lekseme vezane za koncept ŽIVOT i to u sastavima studenata iz Srbije.

Tako je u radu Murata et al. (2022) na primeru sastava iz Nemačke, Srbije i Japana, pokazano, na osnovu kvantitativne i kvalitativne analize uporebljenih japanskih reči i njihovih kolokacija kao i drugih reči koje ih okružuju da se shvatanje značenja izvesnih japanskih reči razlikuje prema zemlji u kojoj su upotrebljene. Drugim rečima, uočeno je da se u datim sastavima istoj japanskoj reč pripisuje nešto drugačije značenje kada je upotrebe učenici iz Nemačke i iz Srbije, a da se ono razlikuje od načina na koji se ta reč koristi u sastavima izvornih govornika japanskog jezika. Kvantitativnom analizom su utvrđene najfrekventnije punoznačne reči u sastavima iz tri zemlje i to su: 生活 *seikatsu* '(svakodnevni) život', 社会 *shakai* 'društvo', 国 *kuni* 'zemlja, država', 条件 *jōken* 'uslov', 人 *hito* 'čovek', 人々 *hitobito* 'ljudi', 自分 *jibun* 'svoj', 大切 *taisetsu* 'bitan', 必要 *hitsuyō* 'neophodan'. Reči 生活 *seikatsu* '(svakodnevni) život', 仕事 *shigoto* 'posao' i 教育 *kyōiku* 'obrazovanje' su visoko frekventne u sastavima iz Nemačke i Srbije, pa se zbog toga nadalje u datom radu ispituje njihov odnos.

³⁷ Na osnovu priznatog testa kompetencije japanskog jezika (SPOT90) učesnici su podeljeni na tri nivoa, niži, srednji i viši. U većini zemalja učesnici su univerzitetski studenti na srednjim godinama studija, ali u nekim zemljama su uključeni i učenici sa različitih kurseva jer odgovarajućih studija na univerzitetima još uvek nema. Aktuelna verzija onlajn korpusa obuhvata sastave 127 učenika japanskog jezika i 20 sastava maternjih govornika japanskog. Dužina sastava nije ograničena. Očekuje se proširenje korpusa u budućnosti. Brojni statistički podaci dati su i u Murata et al. (2023). Detaljnije o samom korpusu v. Murata et al. (2024).

³⁸ U Murata et al (2022) se analizira 35 sastava studenata iz Nemačke, 33 iz Srbije i 8 iz Japana – što je bila preliminarna verzija korpusa. U Trickovic (2024) analiza je proširena na zvaničnu verziju korpusa koja uključuje ukupno 20 sastava studenata maternjih govornika japanskog. I u jednom i u drugom radu analizirani su sastavi učenika na srednjem nivou znanja japanskog jezika.

Statističkom obradom dobijeno je da se u sastavima iz Nemačke reč 生活 *seikatsu* frekventnije pojavljuje u bliskom okruženju sa rečima: 安全 *anzen* 'bezbednost, sigurnost', 社会 *shakai* 'društvo', 仕事 *shigoto* 'posao', 平和 *heiwa* 'mir', 幸せ *shiwase* 'sreća', 教育 *kyōiku* 'obrazovanje' i 自由 *jiyū* 'sloboda'. U Srbiji ona ide sa 仕事 *shigoto* 'posao', 教育 *kyōiku* 'obrazovanje', お金 *okane* 'novac', 給料 *kyūryō* 'plata', 経済 *keizai* 'ekonomija', 自由 *jiyū* 'sloboda', 機会 *kikai* 'prilika'. U japanskim sastavima zajedno sa rečju 生活 *seikatsu* frekventne su reči: 治安 *chian* 'bezbednost', 社会 *shakai* 'društvo', 精神 *seishin* 'psihički', ストレス *sutoresu* 'stres', 教育 *kyōiku* 'obrazovanje', 仕事 *shigoto* 'posao' i 気候 *kikō* 'klima' (*Ibid*: 280).

Na osnovu tih kvantitativnih podataka, kao i posmatranjem konkretnih primera upotrebe,³⁹ uočeno je da se, na primer, reč 生活 *seikatsu* u sastavima nemačkih učenika povezuje sa mirom i bezbednošću, u srpskim sa zaposlenošću i finansijskom stabilnošću, a u japanskim sa dobrom uređenošću, lakom dostupnošću potrebnih stvari i okruženjem bez stresa. Takođe je uočeno da se u nemačkim i srpskim sastavima reč 生活 *seikatsu* više približava ideji *biti živ* (na japanskom: 生きる *ikiru*) dok je u japanskom bliža *obavljanju svakodnevnih životnih delatnosti* (jap. 暮らす *kurasu*) (Murata et al., 2022: 282). Citirani autori su izneli i mišljenje da ove tendencije u upotrebi reči imaju veze sa društvenim okolnostima studenata u vreme pisanja sastava.

Uočivši da se i koncepti iz maternje lingvokulture preslikavaju u ciljnom jeziku, data analiza je proširena u radu Trickovic (2024), koji je posvećen upravo ispitivanju paralela između srpskog koncepta ŽIVOT i koncepta vidljivog u sastavima studenata iz Nemačke, Srbije i Japana reprezentovanog rečima 人生 *jinsei* '(nečiji) život', 生活 (する) /*seikatsu* (*suru*)/ '(svakodnevni) život (živeti)', 命 *inochi* 'život (imati svojstva živog)', 暮らし/暮らす *kurashi/kurasu* 'živeti, provoditi vreme, stanovati', 生きる *ikiru* 'živeti', 住む *sumu* 'živeti, stanovati' – dakle grupom reči iz istog semantičkog polja a koje su se pojavljivale u sastavima studenata. Ukratko, ova analiza je pokazala da

³⁹ Iako je jako zanimljivo ove primere uporediti sa rečenicama iz ostalih zemalja, ovde ćemo se ograničiti na dva primera iz Srbije navedena u izvornom obliku, dakle sa izvesnim greškama na japanskom. Ipak, bez obzira na jezičke greške vrlo je jasno šta su učenici hteli da kažu, pa smo na osnovu toga dodali naše, gotovo doslovne prevode, a masnim slovima su date reči posao, život i plata: a) 生徒は自分の能力に従って仕事を与えられます。人々は生活のために十分に給料が要ります。'Učenicima će biti dat posao u skladu sa njihovim sposobnostima. Ljudima je za život neophodna dovoljna plata'. b) 給料が高い人も給料が低い人もご飯を多少に与えることができるように。でも、生活費を与えられるために、仕事もしなければならぬ。ならば教育のあとにすぐ仕事をやり始めたほうがいいと思う。'Da ljudi, i oni koji imaju visoku platu i oni koji imaju malu platu, mogu manje-više da dobiju hranu. Ali pošto život košta, mora da se radi. Zbog toga mislim da je bolje ako se odmah počne sa poslom posle obrazovanja' (Murata et al., 2022: 281).

učenici u Srbiji ideju '(mesta) na kom se lako živi' imaju tendenciju da automatski obrađuju u dva pravca.

Prvo, umesto glagola, na kom je težište u naslovu na japanskom, njihova pažnja odlazi na imenicu, te 'lako živeti' postaje 'lak život', a on se dalje izjednačava sa 'veselim i radosnim životom' u čemu vidimo manifestaciju značenja obuhvaćenu srpskim konceptom ŽIVOT. Drugo, nadalje pokazuju tendenciju da se fokusiraju na 'zemlju' kao 'državu' (u japanskom su ove sememe obuhvaćene jednom rečju) kao mesto koje takav život obezbeđuje te nemali broj sastava akcenat stavlja na opis idealne države.

Naime, izdvojićemo zapažanje autora da je u sastavima neizvornih govornika retka (među srpskim sasvim odsutna!) upotreba fraze iz naslova korpusa: 住みやすい *sumiyasui* 'lako za život' ili 'lako živeti' (sa glagolom 住む *sumu* 'živeti, stanovati') iako su učenici upoznati sa tim glagolom na osnovnom nivou, i sasvim sigurno i sa datom gramatičkom frazom kojom se izražava 'lakoća obavljanja radnje glagola'. Budući da im je tema, po propozicijama projekta, saopštena i na maternjem jeziku i na japanskom, stiče se utisak da se, usled promišljanja o sadržaju sastava, težište pomerilo na pokušaj da se koncept iz maternjeg jezika direktno prenese u japanski na način koji njemu nije svojstven. Iz tog razloga, navodi se u istom radu, iako se u japanskim sastavima ne koristi imenica 生活 *seikatsu* ili 人生 *jinsei* sa atributivno upotrebljenim pridevom kao što su 'dobar', 'radostan, veseo', ili 'prijatan', a retke su takve kvalifikacije i sa glagolskim oblicima, upravo takve kombinacije su česte u primerima sastava iz Srbije: 優しい生活 *yasashii seikatsu* 'lagan, nežan' + 'život', 嬉しく生活する *ureshiku seikatsu suru* 'obradovati se, biti drag' + 'živeti', 楽に生きる *rakuni ikiru* 'lako' + 'živeti', 良い人生 *yoi jinsei* 'dobar' + 'život'⁴⁰, 快適に暮らす *kaitekini kurasu* 'ugodno' + 'živeti', 幸せな人生を送る *shiawasena jinsei wo okuru* 'srećan' + 'život' + 'voditi', 幸せな日常生活 *shiawasena nichijō seikatsu* 'srećan' + 'svakodnevni život' i sl. (*Ibid*: 502-503). Smatramo da upotreba upravo ovih sintagmi, u kojima se život dovodi u vezu sa uživanjem i radošću, pre nego na praktičnošću, ukazuje na preslikavanje kulturoloških vrednosti koncepta ŽIVOT iz maternje lingvokulture učenika.

Bez obzira na to što upravo datih atributa nema, u japanskim sastavima, navodi se dalje, može da se vidi šta mladi Japanci smatraju poželjnim životom, otkrivajući nešto drugačiji sentiment: 日常的に問題なく生活する *nichijōtekini mondai naku seikatsu suru* 'živeti bez problema na dnevnom nivou', 今まで通りに生活する *ima made dōrini*

⁴⁰ Inače, ova kolokacija postoji u japanskom, ali ne i u sastavima japanskih studenata i izgleda da ne podrazumeva sasvim iste premise i njihove odnose kao u srpskom.

seikatsu suru 'živeti kao do sada', 容易に社会生活を送る *yōini shakai seikatsu wo okuru* 'lagano/bez muke voditi društveni život', 警戒心を持つことなく生活できる *keikaishin wo motsu koto naku seikatsu dekiru* 'moći živeti bez strepnje', 充実した生活を送る *jūjitsu shita seikatsu wo okuru* 'voditi ispunjen život', 自分の思うように生活できる *jibun no omou yōni seikatsu dekiru* 'moći živeti po svom' i sl. (*Ibid*: 504).

Dakle, na osnovu iznesenog kao i na osnovu konkretnih primera upotrebe, japansko 'lako za život' u sastavima japanskih studenata je više praktično, okrenuto konkretnim i objektivnim životnim olakšicama za komforno stanovanje (kao što je na primer dobra infrastruktura, lako dostupan transport i povezanost između gradova, povoljna klima i sl.).⁴¹ Ova praktična strana 'lakog života' uopšte nije eksplicitna u sastavima srpskih studenata, sem u kontekstu neophodnosti novca i dobre plate ili uređene države za 'dobar život' ili 'ugodan život' (*Ibid*: 505).⁴² Štaviše, u sastavima srpskih studenata ideja 'lako za život' prerasta u 'srećan i ugodan život', odakle ide ka 'idealnoj državi' koja to obezbeđuje (*Ibid*: 507), a slične tendencije uočene su i u sastavima nemačkih studenata. S druge strane, iako u sastavima studenata iz Japana takođe provejava ideja o utopijskoj državi, to se ne može reći da je dominantno (*Ibid*).

Na osnovu iznesenog jasno je da ne dolazi samo do transfera značenja reči iz maternjeg u ciljni jezik, već i do transfera koncepata, kulturološkog imidža i sistema vrednosti iz jednog u drugi jezik, zbog čega se pitanje koncepta otvara i za kontrastivna i za istraživanja iz oblasti primenjene lingvistike. Smatramo da ovaj transfer nastaje zbog nedovoljno shvaćenih razlika u značenjima japanskih leksema iz istog semantičkog polja u odnosu na srpski.

⁴¹ Pr. iz japanskih sastava: 生活の便利さは「住みやすさ」に繋がると思います。'Mislim da praktičnost (svakodnevnog) života vodi do „lakog za život“.' ili: 他にも、住居や交通機関、学校や病院などの社会インフラへのアクセスも、その国への住みやすさに直結している。'Uz to, dom, transportni sistem, pristup društvenim infrastrukturama kao što su škole, bolnice i slično, jesu u direktnoj vezi sa lakoćom življenja u toj zemlji.' (Trickovic, 2024: 505).

⁴² Primer: 勿論、人生の中にはお金より重要なことがたくさんありますが、快適に暮らすためには、お金も必要だと思います 'Naravno, u životu ima mnogo vrednijih stvari od novca, ali da bi se komforno živelo mislim da je novac neophodan.' (Trickovic, 2024: 503).

5. Zaključak

Jezička slika sveta predstavlja naivan način poimanja sveta koji je izražen u jednoj lingvokulturi. U njoj su pohranjena kako leksička značenja tako i značenja kulturnih koncepata koji obuhvataju širi prostor od pojedinačnih leksema i prodiru dublje u čovekovo razumevanje ali i sistem vrednosti zasnovan na kulturi. Neke lekseme su nosioci kulturnih koncepata, kao što je to slučaj sa leksemom *život* u srpskom jeziku, što znači da se dovode u vezu sa značenjima, asocijacijama i konotacijama koje su i izvan onih zabeleženih u rečnicima. Koncepti se u okviru etnolingvistike, pored ispitivanja značenja bliskoznačnih i srodnih leksema u rečnicima, stoga istražuju i posmatranjem njihovih tvorbenih derivata, asocijacija, kolokacija i drugih manifestacija skrivenih nivoa značenja. S druge strane, značenje pojedinačnih leksema postaje preciznije određeno ukoliko se posmatra u širem kontekstu semantičkog polja i kulturnih koncepata.

Bez upoređivanja jezičkih sistema i njihovih pojedinačnih semantičkih polja i koncepata ne možemo govoriti o razumevanju leksema, pa samim tim ni o sporazumevanju. To je posebno važno na kontrastivnom nivou između vrlo udaljenih jezika, kao što su srpski i japanski. Iz tog razloga, u ovom radu je upoređen značenjski spektar više leksema i koncept ŽIVOT između ove dve izuzetno različite kulture, i rezultati ukazuju na potrebu za daljim ispitivanjima ove vrste kako za sam koncept ŽIVOT tako i za druge kulturne koncepte. Ovde je to izvedeno uz pomoć ispitivanja jedne grupe reči koje bi bile prevodni ekvivalenti u japanskom jeziku srpskih reči *život* i *živeti* – njihovih pojedinačnih značenja kao i kulturnih konotacija koje im se pripisuju. Metoda se bazirala na poređenju rečničkih odrednica i ispitivanju razlika u značenju pri upotrebi reči u učeničkim sastavima. Predstavljani su i rezultati dosadašnjih istraživanja i za srpski i za japanski jezik.

Poređenje rečničkih odrednica izvedeno je na relaciji srpskog i japanskog jezika, sa engleskim kao jezikom posrednikom. Engleski jezik je uključen iz razloga što predstavlja pomoćni jezik pri učenju japanskog jezika u Srbiji, te učeničko razumevanje značenja japanskih leksema u većini slučajeva ide preko njega. Pokazano je da srpskim leksemama *život*, *živeti* (eng. *life*, *to live*) u semantičkom smislu najviše odgovaraju japanske: 人生 *jinsei*, 生活 *seikatsu* i 命 *inochi* među imenicama, i 生きる *ikiru*, 住む *sumu* i 暮らす *kurasu* među glagolima. Proverom uz pomoć NLB utvrđena je frekvencija svake od datih prevodnih ekvivalenata u savremenom japanskom jeziku, i utvrđeno da je među imenicama najdominantnija 生活 *seikatsu* koja se odnosi na 'svakodnevni život', 'životni stil', a od glagola 生きる *ikiru*, sa značenjem 'biti živ' u

smislu 'ne biti mrtav'. Ipak, ove dve reči ne mogu pokriti ceo semantički prostor koji pokrivaju srpsko *život* i *živeti*.

Analiza rečničkih odrednica u odnosu na srpske lekseme *život*, *živeti* ili englesko *life*, *to live* ukazala je i na to da se sve navedene japanske reči, uz još neke druge, pojavljuju na istoj ravni, kao odgovarajući prevodni ekvivalenti datih srpskih ili engleskih reči, zbog čega među učenicima japanskog jezika dovode do pogrešnog shvatanja. Međutim, kao što je pokazano u radu, ove japanske reči, iako pripadaju istom semantičkom polju, rezervisane su za određene segmente značenja i često nisu međusobno zamenljive. Ovi segmenti značenja i kulturološki slojevi leksema *život*, *živeti* u srpskom, učenicima japanskog kojima je srpski maternji jezik obično nisu uočljivi dok im se na njih ne ukaže – a neophodni su im za pravilnu upotrebu japanskih prevodnih ekvivalenata. Dvojezični rečnici i udžbenički materijali ne osvetljavaju ovo razilaženje u dovoljnoj meri. Tek uz pomoć japanskih jednojezičnih rečnika rezervisanost leksema za jedan segment značenja postaje očiglednija. To u suštini znači da dok u srpskom možemo govoriti o polisemiji lekseme *život*, u japanskom je, dakle, reč o različitim leksemama koje zauzimaju isti ili sličan semantički prostor, ali rascepkano, i međusobno se delimično preklapajući, bez jedne, nadređene lekseme (hiperonima) koja bi tako autoritativno obuhvatala celo to polje. Uz to, veze između ovih japanskih reči su lingvistički, posebno u nastavi stranog jezika, nedovoljno osvetljene, što naravno, kao što smo pomenuli, otežava učenje i dovodi do problema u razumevanju.

Na osnovu prikupljenih podataka ponuđena je semantička organizacija japanskih leksema iz semantičkog polja *život* na osnovu opštosti značenja. Tako je zaključeno da se leksema 命 *inochi* izdvaja kao najopštija, jer se odnosi na posedovanje svojstva živog kao suprotno od mrtvog, sledi je leksema 人生 *jinsei* koja nosi značenje života u smislu čovekovog života uključujući i period između rođenja i smrti i aktivnosti koje to vreme ispunjavaju, i na kraju leksema 生活 *seikatsu* koja se odnosi na život u smislu obavljanja svakodnevnih delatnosti. Slična podela prisutna je i kod glagola: glagol 生きる *ikiru* je najopštiji i njime se definiše da nešto poseduje svojstva živog kao suprotno od mrtvog; zatim glagol 住む *sumu* sa značenjem živeti negde, naseljavati se, trajno boraviti na određenom mestu; i na kraju 暮らす *kurasu* kojim se označava način na koji se provodi vreme u toku života, za života. Nedostajući segment u glagolskom sistemu sa značenjem obavljanja svakodnevnih delatnosti popunjava glagol nastao od imenice 生活 *seikatsu*, 生活する *seikatsu suru*. Na taj način se sva značenja delimično nadovezuju jedno na drugo, proširujući spektar značenja sa svakom leksemom.

Pokušaj traženja dominantnog predstavnika ili prototipa za datu japansku kategoriju otvara staro pitanje odnosa pisma, leksike i semantike kada je japanski jezik u pitanju. Predloženo je da se predstavnik traži u pravcu morfeme obeležene *kandijem* 生 koji se nalazi u velikom broju reči ovog semantičkog polja, a kojim se zapisuje i najfrekventniji od glagola 生きる *ikiru*, kao i deo najfrekventnije imenice 生活 *seikatsu*. Dalje ispitivanje koje bi polazilo od ovog *kandija* kao tvorbenog elementa, dalo bi sigurno brojna značajna obaveštenja o konceptu ŽIVOT u japanskom jeziku i kulturi, ali bi moralo da se proširi i na nekoliko drugih *kandija*.

Analiza učeničkih sastava na japanskom jeziku ukazala je na to da do negativnog transfera iz maternjeg jezika dolazi ne samo na nivou reči ili gramatike, već i na nivou koncepata i kulturnih vrednosti. Tako je uočeno da učenici japanskog kojima je maternji jezik srpski imaju tendenciju da japanskim rečima pripisuju kulturološka svojstva iz svoje kulture, a posebno je to pokazano u odnosu na shvatanje vrednosti života kao oblika zadovoljstva koje je jedva prisutno u japanskoj kulturi. Naime, ideja *lakog za život* pokazala je da je u japanskom akcenat na poželjnosti (svakodnevnog) života koji nema problema, koji je bez smetnji, dok je u srpskoj, pa i široj evropskoj kulturi, koncept ŽIVOT povezaniji sa pozitivnom ocenom u smislu uživanja u životnim radostima.

Verujemo da dobijeni rezultati mogu doprineti shvatanju kulturnih koncepata i leksema u dva jezika, te time i nastavi japanskog jezika kao stranog i boljem razumevanju obe lingvokulture.

Izvori

- BCCWJ — Introduction to the BCCWJ. Preuzeto 02.07.2024, sa <https://clrd.ninjal.ac.jp/bccwj/en/index.html>
- Jisho. Search results for "life." Preuzeto 14.06.2024, sa <https://jisho.org/search/life>
- Jisho. Search results for "live." Preuzeto 18.06.2024, sa <https://jisho.org/search/live>
- Jamasaki-Vukelić, H. (2003). *Japansko-srpski i srpsko-japanski rečnik sa kratkom gramatikom japanskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- KJED — Masuda, K. (Ed.) (1999). *Kenkyusha's new Japanese-English dictionary* (4th ed.). Tokyo: Kenkyusha.
- KEJD — Koine, Y. (Ed.) (2000). *Kenkyusha's new English-Japanese dictionary* (5th ed.). Tokyo: Kenkyusha.
- Kodien — Shinmura, I. (Ed.) (1991). *Kojien* (4th ed.). Tokyo: Iwanami-shoten.
- Sumiyasuikuni-corporis — Murata, Y. (representative) (2023). –Preuzeto 14.09. 2023, sa <https://sumiyasui.jpn.org/>
- Nelson, A. N. (1995). *The original modern reader's Japanese-English character dictionary*, Classic edition. Rutland, VT & Tokyo, Japan: Charles E. Tuttle Company.
- NLB — NINJAL-LWP for BCCWJ. Preuzeto 02.07.2024, sa <https://nlb.ninjal.ac.jp/>
- Tangorin. Search results for "life." Preuzeto 14.06.2024, sa <https://tangorin.com/words?search=life>
- Tangorin. Search results for "to live." Preuzeto 17.07.2024, sa <https://tangorin.com/words?search=to+live>
- RSANU — *Речник српскохрватског књижевног и народног говора* (1-18). Београд: САНУ – Институт за српски језик, 1959-2010.
- RMS6 — *Речник српскохрватског књижевног језика* (I-VI), I-III, Нови Сад – Загреб: МС-МХ, 1967-1969. IV-VI, Нови Сад: МС, 1969-1976.
- RDJT — 柴田武 & 山田進 (編) [Shibata, T. & Yamada, S. (ed.)]. (2003). 『類語大辞典』 [Ruigo daijiten]. 講談社 [Tokyo: Kodansha.]
- Šueša — 森岡健二他 (編) [Morioka, K. et al., Ed.]. (2000). 『国語辞典』 第二版 [Kokugo jiten. 2nd ed.]. 集英社 [Tokyo: Shueisha.]

Literatura

- Ajdačić, D. (ur.). 2015. — Ajdachić, D. (ур.) (2015). *О вредностима у српском језику – зборник етнолингвистичких радова*. Београд: Алма
- Bartminjski, J. (2011) — Бартмињски, Ј. (2011). *Језик—слика—свет, етнолингвистичке студије* (Ајдацић, Д. ур., Бјелетић, М. прев.). Београд: SlovoSlavia.
- Dragićević, R. (2010) — Драгићевић, Р. (2010). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Dragićević, R. (2015) — Драгићевић, Р. (2015). Концепт *слобода* у српском језику и култури. У Ајдацић, Д. (ур.). *О вредностима у српском језику*. (стр. 49–66). Београд: Алма.
- JLPT. Preuzeto 18.06.2024, sa <https://www.jlpt.jp/e/>
- Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Београд: Библиотека XX век 139: Књиžара Krug doi: [10.2298/JFI0561272I](https://doi.org/10.2298/JFI0561272I)
- Kristal, D. (1999). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Београд: Nolit.
- Lazić Konjik, I. & Milošević, J. (2013). — Лазић Коњик, И. и Милошевић, Ј. (2013). Вредности у концептуализацији речи живот и смрт говорника српског језика. У Мишић Илић, В. & Лопићић, В. (ур.), *Jezik, književnost, vrednost – Jezička istraživanja, zbornik radova*. (стр. 87-98). Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Lazić Konjik, I. (2015) — Лазић Коњик, И. (2015). Концепт *живот* у српском језику и култури. У Ајдацић, Д. (ур.). *О вредностима у српском језику*. (стр. 113–126). Београд: Алма.
- Lee, J. et al. (2018) — 李在鎬, 石川慎一郎, 砂川有里子 [Lee, J., Ishikawa, Sh., & Sunakawa, Y.]. (2018). 『新・日本語教育のためのコーパス調査入門 [Shin-nihongo kyōiku no tame no kōpasu chōsa nyūmon]』 東京 : くろしお出版 [Tokyo: Kurosio]
- Lee, J., Hasebe, Y. & Murata, Y. (2019). — 李在鎬, 長谷部陽一郎, & 村田裕美子 (2019). 学習者作文の習熟度に関する自動判定とWebシステムの開発について. In: 當作靖彦監修 & 李在鎬編 [Tohsaku, Y. (supervisor) & Lee, J. (ed.)]. (2019). 『ICT x 日本語教育 [ICT x Nihongo kyōiku]』 (pp. 38-53) 東京 : ひつじ書房 [Tokyo: Hituzi]
- Marković, Lj. et al. (2015). — Марковић Лј., Триčković, Д. и Белушевић, У. (2015). *セルビアの L2 日本語教育における B1 に適した単語の選択と使用方法 について* [Serubia no L2 nihongo kyōiku ni okeru B1 ni teki shita tango no sentakushi to shiyō hōhō ni

- tsuite]] In 『日本語教育連絡会議論文集 28 [*Nihongo kyōiku renraku kaigi – ronshū*, Vol. 28]] , 83–91. Dostupno na <<http://renrakukaigi.kenkenpa.net/ronbun28.html>>
- Murata et al., 2022 — 村田裕美子, トリチコヴィッチ, ディヴナ, & 李在鎬 [Murata, Y., Trickovic, D & Lee, J.]. (2022). ドイツ・セルビア・日本の大学生が考える「住みやすい国」とは何か—複言語・複文化能力の構築を目指す作文活動—[“An easy country to live in”: A comparison of essays written by German, Serbian and Japanese students – Towards raising plurilingual and pluricultural competence]. In ヨーロッパ日本語教育 [*Japanese Language Education in Europe*], 25, 275–286.
- Murata, Y. et al., 2023 — 村田裕美子, 李在鎬, & トリチコヴィッチ, ディヴナ [Murata, Y., Lee, J., & Trickovic, D.] (2023). 異文化間能力の育成を目指す作文コーパス分析—ドイツ・セルビア・日本の学生を対象に [Towards Raising Intercultural Competence by Corpus Analysis of Essays from Students in Germany, Serbia and Japan]. 計量国語学 [*Mathematical Linguistics*], 34(3), 220–235.
- Murata, Y. et al., 2024 — 村田裕美子, 宮野谷希, 守時なぎさ, 中島晶子, フメリヤク寒川 クリスティナ, スルダノヴィッチ・イレーナ, トリチコヴィッチ・ディヴナ, & 李在鎬 [Murata, Y., Miyanoya, N., Moritoki, N., Nakajima, A., Hmeljak Sangawa, K., Srdanovic, I., Trickovic, D. & Lee, J.]. (2024). 住みやすい国コーパスから期待される語彙教育への活用性: —語彙教育のための基礎的調査— [Sumiyasui-kuni-kōpasu kara kitai sareru goi kyōiku e no katsuyōsei: —Goi kyōiku no tame no kisoteki chōsa—]. In *Japanisch als Fremdsprache*, 8, XX-XX. (In print)
- Noda, H. & Sakoda, K. (ed.). (2019). — 野田久&迫田久美子(編). (2019). 『学習者コーパスと日本語教育研究』 [*Learners’ Corpora and Japanese Language Education Research*]. 東京: くろしお出版 [Tokyo: Kurosio].
- Popović, Lj. (2008). — Поповић, Љ. (2008). *Језичка слика стварности – когнитивни аспект контрастивне анализе*. Београд: Филолошки факултет.
- Rečnik lingvističkih termina* — Институт за српски језик САНУ: Речник лингвистичких термина. Preuzeto 18.06.2024, sa <https://www.lingvistickitermini.rs/pojmovnik/jezicka-slika-sveta/>
- Ristić, S. & Lazić Konjik, I. (2020). — Ристић, С. и Лазич Коњик, И. (2020). *Когнитивни правац у српској етнолингвистикци – почеци развоја и актуелни проблеми*. Могографије, 29. Београд: Институт за српски језик САНУ.

- Ristić, S. & Radić-Dugonjić, M. (1999). — Ристић, С. и Радић-Дугоњић, М. (1999). *Реч-смисао-сазнање (студија из лексичке семантике)*. Београд: Филолошки факултет.
- Suzuki, T. (1978). *Japanese and the Japanese – Words in Culture*. Tokyo: Kodansha International Ltd.
- Šikmanović, Lj. (2013). *Učenje i usvajanje engleskog kao stranog jezika kod odraslih*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду. (необјављена докторска дисертација)
- Trickovic, D. & Miyanoa, N. (2024) — トリチコヴィッチ, D., & 宮野谷希 [Trickovic, D., & Miyanoa, N.] (2024). 学習者作文コーパスの教室活動における活用例 [Examples of the use of learner composition corpora in classroom activities]. In 日本語教育連絡会議論文集 [*Nihongo kyōiku renraku kaigi ronbunshū*] Vol. 36, 142–149.
- Trickovic, D. (2024) — トリチコヴィッチ, D. (2024). 共生の理想としての国家 — 「住みやすい国」 — 日本語学習者作文コーパスからみたセルビアの大学生の考える「理想的な生活」とは [A Country as an Ideal of Living Together – Serbian University Students' Idea of an "Ideal Life" on the Basis of the Japanese Language Students Essay Corpus 'A Country Easy to Live in']. In *Japanese Language Education in Europe 27*; Proceedings of the 26th Japanese Language Symposium in Europe, 498–510.
- Tričković, D. (2006). Japansko pismo – lepota u nagoveštajima, *Svet reči*, 21–22, 40–43.
- Tričković, D. (2010). Pridevi kao zasebna vrsta reči u japanskom jeziku – neke njihove odlike i problem definisanja. U *Anali filološkog fakulteta* 22, str. 317–339. Београд: Универзитет у Београду Филолошки факултет.
- Tričković, D. (2024). — Тричковић, Д. (2024). Прилог пручавању синонима у јапанском језику на примеру речи 過程 /katei/ и 工程 /koutei/ са значењем „процес“ – употреба корпуса у настави страног језика. У *Philologia Mediana*, (16), 1229–1245.

Summary

CULTURAL CONCEPTS AND SYNONYMY IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: A COMPARATIVE ANALYSIS OF LIFE IN JAPANESE AND SERBIAN LANGUAGE

This paper examines the cultural concept of LIFE as expressed in the Japanese and Serbian languages, focusing on the challenges they present in foreign language instruction. By analyzing dictionary definitions, language corpora, and student papers, the study aims to highlight the importance of specifying the semantic organization of synonyms within a language and the possibility of transferring cultural values from the native to the target language.

It begins by emphasizing the significance of understanding differences in the linguistic worldview due to cultural values that shape linguistic expressions and can lead to potential difficulties in translation and acquisition, something that is especially true in the case of distant linguacultures such as Japanese and Serbian.

The methodology includes an analysis of dictionary entries for key terms related to LIFE in Japanese, Serbian, and English, with the purpose of understanding their similarities, differences, and semantic scope, including cultural connotations. It also involves an analysis of quantitative data on these lexemes in the BCCWJ language corpus and a qualitative analysis of student essays from the project titled "A Country Easy to Live In," which demonstrates the transfer of cultural concepts into the target language.

The paper addresses the issue of misunderstood synonymy, as dictionary entries suggest that the Japanese words 生活 *seikatsu*, 人生 *jinsei*, 命 *inochi*, and 生きる *ikiru*, 住む *sumu*, 暮らす *kurasu* are synonymous since they translate to the same Serbian word – *život*, *živeti* (Eng. *life*, *to live*). However, examples of usage show that the semantic space reserved for the concept of LIFE, as recognized by experts in the Serbian language, is differently lexically segmented in Japanese, and this difference is not easily discernible from the dictionaries available in Serbia.

Analysis of student papers revealed that Serbian students map Serbian cultural values associated with LIFE onto the target Japanese language, sometimes inappropriately, and fail to recognize specific values in Japanese.

The conclusion emphasizes that a thorough understanding of cultural concepts and the semantic range of lexemes representing them is crucial for effective foreign language instruction. It calls for a more integrative approach to teaching, which combines broader linguistic and cultural education.

Keywords: cultural concepts, cultural values, ethnolinguistics, Japanese, language corpora, language teaching, lexemes, semantic analysis, Serbian, synonymy.